

UMBERTO SABA'DA TRIESTE MANZARALARI

"I PAESAGGI TRIESTINI DI UMBERTO SABA"

Dr. Zuhal Yılmaz

Öz

Nasıl ki ünlü İtalyan şair Giacomo Leopardi için Recanati çok büyük bir öneme sahiptir, aynı şekilde Umberto Saba'nın eserlerinde doğduğu kent olan Trieste'nin etkisi çok belirgindir. Saba Trieste'yi romantik ve dramatik bir kent olarak nitelendirmekte ve kentin bu özelliklerinin kendi klasik ve şiirsel karakteriyle bir çelişki oluşturduğunu ve sanatının da bu çelişkiden beslendiğini belirtmektedir. Kentin maddesel ve ruhsal görünümü; denizi, limanı, dağları, tepeleri, üzerinde süzülen bulutları ve denizi, sokakları, bu sokaklarda hep bulmayı başardığı, sığınıp dış dünyayı izlediği köşecikleri, rüzgarları, kısacası her şeyi şaire esin kaynağı olmuştur. Kentteki her şey ona yaşamının bir devresini, bir olayını çağrıştırmaktadır. Bu kentten ayrı olduğu zamanlarda da ona duyduğu özlemi sürekli vurgulamıştır. Ayrıca kentine duyduğu aşkı karısı Uma'ya olan bağlılığıyla ve G. Leopardi'nin Recanati'ye olan aşkıyla özdeşleştirmiştir.

Abstract

Per Giacomo Leopardi, il famoso poeta della Letteratura Italiana, la sua città nativa Recanati e di un'importanzaparticolare. Enello stesso modo nette opere di Saba l'affetto della sua città nativa Trieste e molto evidente. Saba che considera Trieste

come una città romantica e drammatica, afferma che aeste particolarità della città causano un conflitto con il suo carattere classico e poetico e che la sua arte si nutrice appunto di aesto conflitto. L'aspetto spirituale e materiale della città, il suo mare e i suo porto, le sue montagne, le sue colline, le nuvole ed il sole che ci dominano sopra, le vie dove riesce sempre a trovare un angolino da cui osserva il mondo esterno, i suoi venti, in breve, il suo tutto ha offerto ispirazione alpoeta. Tutto nella città gli richiama alla mente unperiodo, un episodio della sua vita. Inoltre, anche auando e lontano dalla sua città, sottolinea la sua no stalgia nelle sue poesie. E identifica il suo amore provato per Trieste con l'amore per lamoglie Lina e con l'attaccamentodi G. Leopardi, alla sua città Recanati.

İtalyan edebiyatında bazı yazar ve şairlerin adları belirli kentlerin adlarıyla anılır. Dante Alighieri Floransa'sıyla, Giacomo Leopardi Recanati'siyle, Giosue Carducci Maremma'sıyla Diego Valeri ise Venedik'yle özdeşleşmiştir. Trieste denince de akla ilk gelen yazarlar Svevo (1861-1928) ve Saba'dır (1883-1957).

Birçok ırkın ve farklı kültürlerin buluşması sonucu doğarak, büyük bir hızla gelişen bir kent olan Trieste, tüm XIX. yüzyıl boyunca "varoluşsal ve toplumsal sorunlarını olduğu gibi" (1) dile getirebilecek bir edebiyattan yoksun kalmıştır. "Binsekizyüzlerin sonuna kadar Trieste edebiyat açısından bir taşra kenti idi. (. . .) Bu yılların yazarları İtalyan yazarlarının izleyicisi idiler ve etkileri gecikmeli olarak ortaya çıkıp sürmüştür". (2)

Yine de Trieste Svevo ve Saba gibi iki büyük yazar ortaya çıkarmıştır. Büyük Trieste edebiyatı XX. Yüzyılda "önceki yüzyıldaki bu büyük boşluktan ve bu büyük boşluğa tepki olarak doğmuş ve yine büyük bir hiçlikten bir şeyler yaratma gücünü kazanmıştır." (3) Yine bu iki büyük yazar sayesinde Trieste "karışık uygarlıkların yarattığı bunalımdan ortaya çıkan çözümleyici kültürün en gelişmiş noktasını" (4) oluşturur.

Trieste, ya da eski adıyla Tergeste, Germen, Akdeniz, Slav gibi birçok kültürün çakıştığı bir kavşaktır. Saba 430 şiirden oluşan **CANZONIERE** adlı eserinin iki şiirinde Trieste'nin bu özelliğini vurgulamaktadır. **Guido** adlı şiirde şair, Bologna'da yaşamak zorunda olan ve doğduğu Casalecchio'ya özlem duyan bir köylü gence Trieste'yi şu şekilde yüceltmektedir:

(...)

Şöyle söylüyorum ona: "Trieste'ye gelmiyor musun benimle?"

Orada herkese iş var, bir de ayrıca eğlence

pazar günleri ve partiler".

"Orada-diyor - Slav'ların olduğu yerde mi?"

"Bir görsen - diyorum - güzel dağt,

Nisan ayında bile girebileceğin denizi"

(...) (5)

İnsanların düşmanlık duygularından uzak bir biçimde bulunduğu, aralarında ırk, din ayrımı gözetmeksizin tüm insanları kardeş kılan Trieste kentinin tüm özelliklerini yansıtan bir halk kahvesidir **Caffe Tergeste**:

(...)

Halk kahvesi, (. . .)

Gece geç vakitlerde,

bilardo masasının çevresinde

buluştursun İtalyanı, Slavı.(6)

İrklar, diller, kültür ve düşünce biçimlerinin kaynaştığı bu kentte, Triesteli Saba'ya göre "kanında onbir - oniki ayrı kan taşıyan melez insan vardır ve Triestelilere özgü olan sinirli yapının ana nedenlerinden biri de budur". (7) Belki de her iki yazarın da psikolojik rahatsızlıklara maruz kalmış olmaları bu yüzdendir. Saba ve Svevo'da olduğu gibi, psikolojik inceleme, insan davranışlarını belirleyen karanlık içgüdüleri, insanın toplumla ve diğer insanlarla ilişkisinin karmaşıklığını araştırma Triestelilere özgü bir eğilimlidir. Svevo ve Saba her zaman kentlerine sadık kalmış yazarlardır. Svevo'nun hemen hemen tüm öykü ve romanlarının fonunu Trieste oluşturur. **Bir Yaşam** adlı romanında kent, sonunda intihar edecek olan kahramanın ruhsal durumuna uygun olarak, karanlık, sıkıcı; **Yaşlılık'ta**, genç, güzel, yaşam dolu Angiolina'nın kişiliğiyle bağlantılı olarak, aydınlık, pırıl pırıl bir konumdadır. **Zeno'nun Bilinci** başlıklı romanında ise Trieste'deki hareketliliği, canlılığı sağlayan borsa ve ticaret merkezidir. Ayrıca sandalla

yapılan gece gezintilerinin, balık avı partilerinin tasvir edildiği sahneler de romandaki kente bir renk katmaktadır.

Ancak her iki yazar da ısrarla Triesteli yazar' tanımım reddedip, kendilerinin İtalyan yazarlar olduklarını her fırsatta vurgulamışlardır.

Ayrıca ünlü İrlandalı yazar James Joyce da, büyük yazarlık formasyonuna Trieste'de geçirdiği yıllar sonucunda ulaşmıştır. Ve psikiyatri uzmanı Dr. Weiss'in Trieste'de bulunuşu özellikle Saba ve Svevo gibi yazarların psikanalize olan ilgilerini arttırmıştır.

Ancak Trieste gibi varoluş nedenini ticari etkinliklerde bulan bir kentte, edebiyata ve edebiyatçıların bir kimlik kazanmaları hiç de kolay olmamıştır. *"Ticari ruh ekonomik düzeyde İtalyan ruhuyla, ruhsal düzeyde de şiirsel ruhla çelişki içinde olmuştur."* (8)

Ozanlarının ve yazarlarının eserlerinde hep varolan Trieste, *"çözümleyici zekanın oluşturduğu toksinlerin birikip sonunda infilak ettiği bir ortam, acılarla ve insana işkence eden yaşam çözümlenleriyle dolu bir yer"* (9) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aslında Trieste ancak 1954 yılında Andlaşması'yla İtalya Cumhuriyeti sınırlarına dahil edilebilmiştir. XVI. yüzyıldan itibaren Habsburg Hanedanlığı ve Venedik Cumhuriyeti'ne karşı mücadele veren bu kent, 1815 yılında Viyana Kongresi ile Avusturya idaresi altına girmiş, 1918 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun yıkılışıyla İtalyan birliklerince işgal edilmiş, 1947 Paris Barışı ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kontrolü altında kalmak üzere Özerk Bölge ilan edilmiş ancak 1954 yılına kadar İtalya ile Yugoslavya arasında sürekli sorun oluşturulmuştur.

Özellikle Germen kültürünün, gecikmeli olarak da İtalya'daki güncel edebiyat akımlarının ve özellikle de Germen kültürünün etkisi altında kalarak yetişen Umberto Saba 1883'te Trieste'de doğmuş olmanın 1850'de İtalya'da doğmuş olmak anlamına geldiğini, kendisi gibi klasik yapıtlı bir kişinin Trieste gibi Romantizm etkisi altındaki bir kentte doğmuş olmasının ruhsal yapısı açısından kötü, şiiri açısından iyi olduğu dile getirmiştir. Bu düşüncelerini aşağıdaki sözleri de doğrulamaktadır. Yetmişinci doğum günü münasebetiyle 1953 yılında Trieste Kültür ve Sanat Kulübündeki konuşmasında Saba şöyle diyordu: *"Sizce Trieste üzerine birkaç şiir okumadan önce (birkaç tane, çünkü ne sizleri sıkmak ne de kendimi yormak istiyorum) kesinlikle Triesteli bir şair olmadığımı, bu büyük İtalyan kentinde 1883 yılında doğmuş bir İtalyan şairi olduğunu belirtmek isterim. Bu arada böylesine klasik bir ruha ve şiirsel bir karaktere sahip olup, romantik ve dramatik bir kentte doğmuş olmamın (ruh*

*sağlığı açısından) benim için iyi bir şey olup olmadığını bilmiyorum. Sanıyorum bu durum, söz konusu çelişkiyle beslenen şiirim için yaralı, ama yaşam sevincim için ise kötü oldu. Yani ben bu dünyayı Trieste'den izledim. Trieste'nin maddesel ve ruhsal görünümü tüm şiirlerimde ve düzyazılarımda ve hatta Trieste adının yer almadığı eserlerimde -ki bunlar çoğunlukta - hep mevcuttur. CANZONIERE' deki ilk şiir olan **Uyarı'** nın ilk dört dizesi şöyledir.*

Açık gökyüzünde ne yapıyorsun

güzel pembe,

şafak vaktinde,

ışıl ışıl yanan ve arzulanan bulut? (10)

(...)

Açık gökyüzü ve şafakta, pembe renge bürünen bulutlar diğer dünya şiirlerinde de vardır: yine de o gökyüzünün Trieste'nin kendine özgü gökyüzü, tüm şiirlerimin üzerindeki gökyüzü olduğu hissedilmektedir": (11)

(...)

Gökyüzü tıpkı Tanrı 'nın yeni

yeryüzü üzerinde oluşturduğu

ilk gökyüzü gibi mavi;

ve henüz kutsanmış olan deniz,

tüm bu gök maviliğinde berrak bir ayna.

(. . .) (12)

Mavi gökyüzünde beliren ve gençlik çağının güzelliğini, geçiciliğini simgeleyen pembe bulut Saba'nın diğer şiirlerinde, **Eski bir konum üzerine** 'de ve **Yenilgide düşlemek** 'de de ortaya çıkar.

Eski bir konum üzerine'de gün batımında, pembe bulutun, yaz mevsimine özgü uçsuz bucaksız mavi gökyüzünde kayışını seyrederek şair hayranlıkla:

Orada Piazza Grande'nin

o büyük gökyüzünde

sahile doğru,

pembe bir bulutçuk var

Yaz akşamını hazırlayan.

Nasıl da süzülüyor

o maviliklerde

(...) (13)

1914 - 1919 yılları arasında, savaş esnasında kentinden ayrı kalan şair **Yenilgide düşlemek** adlı şiirinde Trieste'yi özleyip düşlerinde görmektedir pembe bulutuyla birlikte:

(...)

Trieste'deydim, küçük odamda.

Yukarıdaki pembe bulutçuğu seyrediyordum

turkuaz renkli gökyüzünü soldurup örten.

(...) (14)

Gerçekten de mavi rengin Trieste'nin gökyüzü ya da denizi ile bağdaştırılması sıklıkla yinelenir birçok şiirde. Trieste'deki mavi gökyüzünün zemin oluşturduğu şiirlerden **Düşünce'de** ve **Terkedilmiş kilise'de** yine akşam saatlerinde yıldızlarla süslü bir gökyüzü çıkmaktadır karşımıza:

Yıldızlarla bezenmiş mavilikte

kaybolur giderek turkuaz renk. (. . .) (15)

(...)

ilk yıldızlarla bezenmiş

soluk mavi gökyüzünü görüyorum, (. . .) (16)

"Mavi gökyüzü" **İnşa edilen bir ev üzerine** adlı şiirde, "Mavi sonsuzluklar" **Aşk dikenini** 7'de, "mavi gökleri" **Ninni'de** "Mavi sonsuzluklar" ise **Şiir'de** yinelenmektedir. *Pembe çatılar ve mavi gökyüzü / şöyle bir bakınca bile ne güzeller. (. . .) (17); (. . .) Tek başına onun için*

duygulanıp gülümsüyordu / mavi sonsuzluklar. (18); (. . .) Acıların ve sevinçlerin altın çınlamalar gibi / mavi göklere karışıyor. (. . .) (19); Yine güzelleşti hava, kırıyor buzları / becerikli eller, mavilikler beliriyor yeniden / gökyüzünde ve onun yüreğinde. (. . .) (20)

İlk kaçış başlıklı şiirde ise Trieste'ye özgü mavi gök ve mavi deniz birleşip bir bütün oluşturarak ufuk hattını yok etmiş gibidir:

Açık pencerelerin ve antenlerin ötesinde

mavi gökyüzü ve denizi

görüyorum.

(...) Sabah ortasında

nasıl da güzel gökyüzü, nasıl da

güzel onu yansıtan deniz, (•••) (21)

Şair **Kış öğleni'**nde bir kış günü, Trieste'deki berrak gökyüzünü dile getirirken: *(. . .) Oysa küçük bir balon, / gökyüzünün maviliğinde süzülen / turkuaz rengi bir baloncuk, / ve altında doğduğum gökyüzü / o soğuk ve açık kış öğleninde / hiç olmadığı kadar parlak. (. . .) (22); Chiaretta yazlıkta 'da bir yaz günündeki gökyüzünün tasviri yer alır: (...) Öğlen sonrası sıcaklığında / gökyüzü maviliğinin / halâ bulutların beyazlığını / gösterdiği yerde; (. . .) (23).*

Trieste'nin mavi denizinin fon oluşturduğu şiirlerden **Canzonetta**'da denizin maviliği şairin sevgilisini düşünmesine yol açarken, güneş batır altın rengini denize yansıtarak. Sonra da ay doğar denizin yüzeyinde gümüşsü pırıltılara yol açarak:

*Yalnızdım deniz kıyısında,
doğduğum yerde, denizin maviliğinde
ve seni düşünüyordum aşkım,
sen uzaklarda yazlıkta.*

*Akşam vaktiydi, denizde
altın renkli yıldız kaymak üzereyken
dalgadan dalgaya altın renkli bir şerit
pırıl pırıl parlarken.*

*Gökyüzünde dağların arasında
çıkıveriyor ortaya bembeyaz ay
görünüyordu sular üzerinde
gümüş kıpırtılarıyla. (24)*

Berrak, rengi mavi olan tüm denizler gibi Trieste'nin denizinin de davetkar, cazip bir görünümü vardır **Can çekişen yürek 2' de** ve **Glauco'da:**

(...)
*Sanki bana halâ doğduğum yerin
denizini anlatırmışcasına
seni duyuyorum;
bedeninle birlikte benim bedenimi
turkuaz renkli dalgalara davet ederken.
(. . .) (25)*

Glauco'da:

(...)
*Niye gelmiyorsun benimle birlikte
mavi dalgalarıyla bizi çağırın deniz kıyısına?
(... (26)*

Trieste'ye özgü iki rüzgar vardır estiğinde denizi altüst eden: biri sıcak ve nemli Lodos diğeri soğuk ve sert Bora. Saba bu iki rüzgara da yer vermiştir şiirlerinde. **Bir rüzgar dalgası'nda** bir bayram günü, Trieste'de çıkan, denizi coşturan, deniz kenarındaki tenteleri sarsan, şemsiyeleri kapatan ve güzel, renkli, neşeli mevsimin, "dost yazın" (27) bitişini, yağmurların ve

soğuk kışın gelişini bildiren Iodosu tasvir ederken, **Fedra'da**, "öldürücü Bora" kente kışın gelişini duyumsatmaktadır:

*Öldürücü Bora esiyor. Yarın
kar yağacak, uzak tepenin üstündeki evime
dostça tırmanan yolları beyaza boyayacak.
(...) (28)*

Kentin mavi gökyüzüne ve mavi denizine atıfta bulunan şiirlerin dışında Trieste'nin ve çevresinin bir tepeden ya da belirli bir yükseklikten görünüşünü gözler önüne seren şiirleri de vardır Saba'nın. Örneğin **İlkbahar** sonesi'nin ilk dördlüğü Trieste ve çevresinin ilkbahar mevsimindeki kuşbakışı tasviridir:

*Kent, kasabalar ve uzak tepeler
mutlulukla gülümsüyorlar ilkbahar güneşinde.
Tekrar huzur buluyor bu doğduğum kıyılar,
şarkılarla doluyor deniz ve ovalar.
(•••) (29)*

Bir tepeden' de ise sonbaharda, akşam saatlerinde gün batarken Trieste anlatılmaktadır belirli bir yükseklikten görüldüğü haliyle:

*Ekim ayıydı; akşam vakti dolduruyordu
yüreklere huzur ve mutlulukla.
İssızdı tepedeki patika,
tırmanıyordum bir öküz ve çiftçinin ardında.

Varınca tepeye, görüverdim bir aydınlıkta
Trieste'yi kiliseleri ve kıyısıyla;
ve bir korulukta; kırmızı bir çiçek gibi
görünüveriyor sevgili evim tepenin diğer yanında.*

*Çağırıyordu çan sesleri beni;
ve batan güneş ufukta
nasıl da pırıl pırıldı evlerin camları
(...) (30)*

Süt annemin evi adlı şiirde yazar çocukluğunda çok önemli bir yer tutan o yeri anar: bir tepenin üzerinde yer alan evin eteklerinde Trieste, uzaklarda da deniz ve kırlar bulunmaktadır:

*Süt annemin evi uzanmakta
sessizce eski kilisenin karşısında
ve keçilerin yuvası olan bir tepeden
düşünceli düşünceli aşağılara bakmakta.*

*Doğduğum kalabalık kentte,
görürüm güneşli pencereden,
hem mutluluk saçan denizi,
hem de zorlukla ulaşılan kırları.
(. . .) (31)*

Zamanımız'da, akşamın kutsal tembelliklerinin öncesindeki o çok daha güzel ama pek seilmeyen saatte Saba, Lina'nın veya kendisinin, veya her ikisinin birlikte bir keresinde sevgili kentlerinin tadını çıkartmak için kırları geride bırakıp bir tepeye çıkışlarını anımsar:

*(...)
Kırları bıraktığın zamandı
ışıklı körfezinden dağlara kadar
içinde birçok manzarayı barındıran
sevgili kentinin keyfini çıkartmak için;
(...) (32)*

Terkedilmiş kilise'de de, gecenin başlangıcındaki Trieste'nin çevresi ve limanı tasvir edilmektedir.

(...)

*Çocukluğumun sevgili yokuşundan, gölgesinde
terkedilmiş kilisenin, gökyüzünü görüyorum
ilk yıldızlarla bezenmiş solgun mavi renkte
uzaktaki Alpleri, tepeleri ve kenti
tepeler üzerine yayılıp büyüyen
kasabalarla, kocaman gemilerle
tersane gürültülerinin yükseldiği yerde;*

(...) (33)

Contovello, yazarın bir Trieste meyhanesinde yazıya döktüğü kentin çevresinin, Carso kasabalarının yüksekten görünen bir tasviridir:

*Bir adam sulamakta tarlasını. Sonra iniyor
dağın bir yamacından öylesi dimdik ki
ilerledikçe boşluğa gitmekte ayağı sanki.
Aşağıda ise sonsuz bir deniz uzanıyor.*

(•••) (34)

Şiir yalnızca Carso'daki kasabaların gözler önüne serdiği manzaranın huzurunu değil, şiirde sözü edilen kişinin bu taşlı toprakta çalışırken gösterdiği yüce sabırdan kaynaklanan huzuru da yansıtmaktadır.

Trieste adlı şiirde de kenti yine uzak bir tepeden, ancak bunaltıcı bir havada tasvir etmektedir şair:

*Tüm kenti geçtim boydan boya.
Sonra tırmandım bir tepeye,
başta kalabalık, yukarılarda تنها,
çevrili bir duvarla:*

*bir köşede oturuyorum tek başıma;
ve bence duvarın bittiği yerde
bitiyor sanki Trieste de.*

Yazar kendine bir köşecik sonra, kenti seyrederken onu doyumsuz ve hiddetli bir gençle kıyaslar ve doğduğu kente duyduğu hayranlığı hem tatlı hem de kıskançlıkla kıvranan bir aşka benzetir:

*Çelişkili bir hoşluğu var
Trieste 'nin. Eğer sevilirse,
hiddetli ve sert bir çocuk gibi sanki
mavi gözlü ve kocaman elli
bir çiçek sunamayacak kadar,
kıskançlık dolu
bir aşk gibi sanki.*

Trieste, yüzyıllar boyu farklı ırk ve görüşlerin birbirlerine karışıp çatıştığı, çok acılara sahne olmuş bir kenttir. Bu yüzden Saba onu hiddetli ve doyumsuz, güven duygusundan yoksun sert bir çocukla kıyaslayıp özdeşleştirmiştir: bu kıyaslama, sevgi, aynı zamanda da acıyla beslenen bir aşkı ortaya koymaktadır. Kenti gemilerle dolu limanıyla kuşbakışı tasvir ettikten sonra, havasını anlatır:

*(...)
Bu tepeden bir bir kiliselerini
yollarını keşfediyorum, açılan kıyıya
veya bir evin asılı durduğu tepenin
doruğuna.
Etrafta
sarmalıyor her şeyi
bir garip, sıkıntılı
doğduğum yerin havası.*

Saba'ya göre Trieste'nin havası anı ve duygu yüklü, acı dolu bir tatlılıktır. Ancak kentın Saba'ya armağan edeceği, onun ruhuna ve düşünsel yaşamına uygun bir köşeciği vardır her zaman:

*Her yanı cardı kentimde
hep bir köşecik bulunur benim için
ve düşünceli ürkek yaşamım için. (35)*

Trieste şaire her zaman bir köşe sunar. Bu köşe, incelenen şiirlerde olduğu gibi, kentın çevresindeki tepelerden birinde, limanda, kentın yollarında ya da şairin kendi anılarında olabilir.

Geçmişin anılarına yazılmış bir şiir olan Liman'da Saba geçmişteki Trieste limanını hatırlar ve aynı o zamanlar olduğu gibi kendine bir köşecik bulmayı başarır.

(...)
*Güleryüzlü bir köşe arıyordum.
Benim huzursuz kentimde,
onlardan pek çok vardı kemalyaların gölgesinde.
(...) (36)*

Daha yalnız'da Saba Trieste limanında bir köşe bulmuştur kendine:

*Vardık denizin تنها kıyılarına,
Buluştuđu yere, turkuaz renkli dalgalarla.
Dönüşte iki tersaneden, birçok atölyeden,
dolaşmayı öylesine sevdiğimiz Trieste'den,
uzaklaştıkça daha da bizim olan
kıyıya doğru giderek tenhalaşan.
(...) (37)*

Saba'nın, Trieste'nin yalnızca yollarını anlattığı şiirleri de vardır: Üç yol ve **Via della pietâ**. Bu şiirlerinde anlamlı, gerçekçi tasvirlerle eşlik eden yüklü duygular yer almaktadır.

Üç yol Trieste'nin üç sokağının beden ve ruh gözleriyle izlenerek yapılmış olan tasviridir. Yazar her birindeki karakteristik görünümü bir araya toplamıştır. Via del Lazzaretto Vecchio, hüznü evleri, depolan, soluk ve yorgun yüzlü işçileriyle hüznü bir görünüm almakla birlikte, denizin güzelliği ve rengarenk bayraklarla hoş bir görünüm de sunmaktadır. "*Hüzün - bakımevi - neşe kaynağı-deniz; hüznü depolar-bayrak-solgun yüzler-neşeli renkli bayraklar*" gibi ifadelerle bu sokakta ve şairin ruhunda da, hakim olan hüznü - neşe çelişkisini ve dalgalanışını birkaç kez vurgulamaktadır. Saba'nın başka şiirlerinde de karşımıza çıkan bayrak teması ise hareketli bir yaşamı, iyimserliği, umut ve inancı simgelemektedir:

*Bir yol var Trieste'de kendimi bulduğum
uzun, hüznü dolu günlerimde:
adı Via del Lazzaretto Vecchio.
Birbirinin aynı, huzurevine benzer evler arasında
görünen tek bir neşe kaynağı var:
yolun dibindeki deniz manzarası.
Karşıdaki hüznü depolardan gelen
zift ve ilaç kokularına bulanmış
gemi ağlarının ve halatlarının
ticareti yapılmakta: bir dükkanın tabela yerine
bir bayrağı var; içerisine ise gelip geçener
nadiren esirgemiyor bir bakışı,
solgun yüzleri ve eğik başlarıyla
farklı uluslardan işçiler
gün saymakta bu yaşamda:
sıkıntı içinde dikmekteler
o neşeli renkli bayrakları.*

Via del Monte'de Saba hüznü-neşe çelişkisini ve dalgalanışını yineler ancak bu sokak, sinagogu, manastın, kilisesiyle dini duygular uyandırırken,

terkedilmiş mezarlığın çağrıştırdığı ölüm duygusunu, şairin, atalarıyla ilgili anısı ve sevgisi yumuşatmaktadır:

*Hüzünlerin çok olduğu, oysa
gökyüzü ve mahallenin güzel olduğu Trieste'de
bir yokuş var adı Via del Monte.
Bir sinagogla başlayıp
bir manastırda biter; yolun ortasında ise
bir kilise var; oradan bir çayırdaki
görebilirsin yaşamın siyah renkli coşkusunu,
ve gemileriyle denizi, adacığı, limanı
pazarın tenteleriyle kalabalıklığını.
Yine, yokuşun yanında, bir mezarlık var
terkedilmiş, hiçbir ölünün girmedığı
hiç kimsenin gömülmediğı artık
anımsadığım kadarıyla: eski mezarlığı bu
Musevilerin, düşüncemde öylesi sevgili bir yerde,
düşündüğümde kendi yaşlılarımı,
çok acı çekip çalıştıktan sonra, gömülmüş oraya,
hepsinin de ruhu aynı ruh, yüzü aynı yüz.*

"Neşe ve aşk yolu" olan Via Domenico Rossetti'de ise şair çarpık ve hızlı kentleşme ile: birlikte köy kent çelişkisini vurgulamaktadır:

*Via del Monte kutsal sevgilerin yolu
oysa Via Domenico Rossetti
hep neşe ve aşk yolu.
Bu yeşil mahalle kent dışındaki,
günden güne kaybeden rengini,
ve hep biraz daha kent olup*

*kırlardan uzaklaşan,
hala korumakta o sihrini
güzel yıllarının, seyrek villalarının
dizi dizi ağaçlarının.
Bu son yaz akşamlarında orada dolaşan,
tüm pencereler açıkken hepsi bir manzara sunan,
birilerinin tığ işleyip ya da okuyup beklediği,
düşünür ki belki de sevgilisi burada,
görünce evladının sağlıklı olduğunu
tekrar duyumsayacak o eski yaşam mutluluğunu,
onu, yalnızca onu sevme mutluluğunu. (38)*

Bu üç yol insan yaşamını oluşturan üç temel duyguyu simgelemektedir: acı ya da hüznün, sevgi ya da aşk, neşe ya da mutluluk.

Şiirin başlığını oluşturan Via della Pieta adlı yol "(. . .) hastanenin yanındaki yoldu; ve burada hastalıkların ve ölümlerin varlığı, morgdan çıkan 'uğursuz, mum kokusuna benzer kokular' dı suçluluk duygusuyla yüklü dizeleri esinleyen: - tek bir saatini bile kaybetmekten korktuğum şeylere sonsuz veda-" (39)

*Öylesine uzun ve dar sanki bir sedye gibi
ilk bakışta anımsatıyordu insana bir talihsizliği
Eski kestane ağaçlarıyla süslü
yüzyıllık surlarını yerle bir ettiler.
Ama kapıları ve pencereleri buraya açılan,
ölüleri görmek için acılı insanların kapısını aşındırdığı
hastane hala bu yolu hüznlendirmekte; ve aynen
tiyatroların önündeki gibi
orada hep bir cenaze alayı görüyorum
siyah arabalarıyla dizi dizi*

*Uğursuz, mum kokusuna benzer kokular
çıkmakta binadan; ve eğer başarıyorsam
hüzünlenmemeyi,
son günü düşünmemeyi
bir tek saatini bile kaybetmekten korktuğum
şeylere o son vedayı, (. . .)*

"Ama o son vedayı düşünemiyordu, çünkü binanın kapısının yanında bir tavuk eşeleniyordu (tavuk ve genel anlamda kuşlar Saba'nın kutsal hayvanıydı denilebilir)" (40)

*(. . .) bir ibiğin kırmızısı
fidanlar boyunca yetişmiş
küçük bir toprak parçasında
otlar arasında kıpırdandığında:
işte o kırmızı renk canlandırırdı bende
umut ve inancı
aynen tarladaki bir bayrak gibi.
Halâ burada acı çeken
ve ölüm kapısının önünde eşelenen tavuk,
ibiğinin ötesinden göstermekte bana
güneş ışığı dolu tüm bir çiftliği. (41)*

Otobiyoğrafi'nin ikinci sonesinde şaire anıları bir Trieste köşesi sunar ve Saba çocukluğunu, o zamanların Trieste' sini anlatır:

*(...)
Kimbilir ne güzeldi o zamanlar
benim kentim: bir açık pazardı kentim...
O yeşillikleri, annemle çıktığımda gördüğüm,
anımsarım halâ sanki bir düş gibi.
(...)(42)*

Linuccia'ya üç şiir 2'de Saba Trieste'den "küçük bir liman", "hayallere açılan bir kapı", "ele avuca sığmaz Adriyatik denizinin sonunda" çocukluğuna açılan bir kapı olarak söz eder:

*Ele avuca sığmaz Adriyatik denizinin sonunda
çocukluğuma açılırdı kapı. Uzaklara doğru
yol alırdı gemiler. Yüksek yeşil tepenin üzerinde
yükselirdi eski bir kalenin surlarından
beyaz bir duman şimşek ve gökgürültüsünün ardından.
Sarardı onu sonsuz bir mavilik
ve kaybederdi mavi yüzeyinde. Yanıtlardı
selamını savaş gemisi, demir almış uzağında
tepesinde rüzgar gülü olan evinin.
Küçük bir limandı, bir kapıydı
hayallere açılan. (43)*

Başdöndürücü şarkılar'da sonuçta Trieste Akdeniz'e açılan bir liman olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair Akdeniz'e açılan Adriyatik kıyısındaki bir Trieste meyhanesinden hayal gücüyle Akdeniz'e ulaşır:

*(. . .) -Düşünüyorum da-
burası Akdeniz. Ve düşüncem maviliklerde,
bu sözcükle kendinden geçiyor. (. . .) (44)*

1946 yılında Trieste savaşın sonunda müttefiklerin yönetimi altodayken yazdığı Akdeniz adlı şiirinde, kentini hep İtalya ile bağdaştırmış olan yazar, bu kez ondan belki de kendinin olmayan ve kimi zaman da adsız bir Adriyatik limanı, bir Akdeniz kenti gibi bahseder:

*Uzak bir denizi düşünüyorum, o limanın
saklı yollarını; bir zamanlar oradaydım,
şimdi ise burada, kaldırıp ellerimi
yalvarıyorum Tanrılara, dua ediyorum,*

benden esirgemesinler diye, son bir zaferi

(...) (45)

1944 yılında, Floransa'a yazdığı **Vardı** adlı şiirinde de, bir zamanlar sahip olduğu şeylerden uzakta olan şair, Piazza Pitti'de kalmakta olduğu evin penceresinden kentine duyduğu özlemi dile getirir:

(...)

*Güzel bir kentim vardı, sarp dağlar
ve pırıl pırıl deniz arasında.*

*Benim kentim çünkü orada doğdum,
başkalarından da çok benim kentim çünkü
onu çocukluğumda tanıdım ve yetişkinliğimde
hep İtalya ile bütünleştirdim şiirlerimde.*

(. . .) (46)

Böyle geçiririm günlerimi ve Eve doğru adlı şiirlerinde Trieste'deki yaşamın kendisi ve şiiri için önemini vurgulamaktadır Saba:

(...)

*Yalnızca arada bir karışırım
başka insanlar arasına (. . .)*

*Sonra dönerken oradan durağan huzuruna
uzun ve kaçınılmaz hayallerimin,
daha da tatlı görünürler bana ışıklı tepelerim,
denizim, ve serinliğinde dinlendiği yüreğimin,
eski büyük ağaçlarla dolu sonsuz yollarım. (47)*

Eve doğru'da şair Trieste'de dolaştıktan sonra odasına çekilip Trieste'yi anlatan bir şiir yazar:

*Ruhum, akşama varmak için yeterince
dolaştıksa eğer sence,
girelim mi odamıza,
kapıyı kapatıp, biraz akşamı yaşamaya?*

*Trieste, yeni kent
 ergenlik çağındaki bir delikanlıya benzeyen
 deniz ve dik tepeler arasında
 şekilsiz ve ölçüsüz büyüyen;
 miskinliğin sanatta değil
 olsa olsa insanların yüreğinde,
 bu gençlik renginde, bu canlılıkta olduğu;
 keşfettik en uzak köşesine dek
 tüm bu garip kenti.*

(...) (48)

Ayrılık adlı şiirde yazar günün birinde kentinden ayrılmak zorunda kalacağını düşünür. Ve bu ayrılık bir bebeğin anne memesinden ayrılışı gibi olacaktır çünkü Saba bir bebeğin annesinde bulduklarına benzer şeyler bulmaktadır Trieste'de:

(...)

*Değişiyor sessizce kader,
 altüst oluyor her şey birden.
 Bu yüzden bırakacağım seni vahşi kentim,
 kötü, gri yolun sonunda
 denizin bulunduğu yerde.
 Vedalaşacağım çelişkili güzelliğinle,
 öpecek eski dostları, taşları -sadık yüreğim-;
 ağladığı gibi acı acı,
 sonsuza dek ayrılırken, memeden bir bebeğin. (49)*

Otobiyografi 12. sone'de de kentin şairin yaşamındaki önemi vurgulanır:

(. . .) kent Trieste, kadın ise Lina,
 onlar için yazdım en içten kitabımı;
 (...) (50)

Dalgakıran'da ise "toprağında kökleri öylesi derinlerde" olan yazar Trieste'ye duyduğu aşkı karısı Lina'ya duyduğu aşkla karşılaştırır ve şiirin sonunda Lina'dan neredeyse özür diler:

*Bence dünyada başka bir yer yok
 buradan daha sevgili, daha sadık.
 Nerede hissederim ki kendimi daha yalnız ve dostluk içinde
 hissettiğimden San Carlo dalgakıranının yanında
 hem dalgasını hem sahilini sevdiğim?
 (...)
 Arkadaşım benim üzmesin seni
 eğer doğduğum yere aşkım çok büyükse.
 Bilirsin ki yalnızca bizim yüreğimizdir
 buradakinden daha renkli, daha canlı bir liman. (51)*

Saba "ırkların kaynaştığı pota" olan ortaçağ görünümlü Trieste'yi, mavi gökyüzü ve deniziyle, tepeleriyle, limanıyla, yaşamın yeşerdiği her köşesiyle sevmektedir. Eserlerinde yalnızca doğduğu kent olduğu için değil, gerçekten çok sevdiği ve "hayallere açık limanı", denizcileriyle, gemicileriyle, maceraperest insanlarıyla, deniziyle, mavi gökyüzüyle onu büyülediği için ondan söz eder. Bir Triestelinin şiirlerinin fonunun bu güzel kent olması doğaldır. Saba da **Düz yazılar** adlı eserinde şöyle değinmektedir buna: "Bir an için Laopardi'yi ve Recanati'yi düşünelim. Leopardi'nin Recanati'yi sevmemesi -en azından söz gelişi- ve benim ise Trieste'yi seviyor olmam bir yana; Leopardi'nin eserlerindeki tüm manzara tasvirleri ve, muhtemelen, tüm varoluşu, -evrenselliğin önyargısı olmaksızın - Recanati'lidir. Zaten ben kökleri doğdukları topraklarda iyice tutunmamış olan insanların ne sözlerine ne de eserlerine inanırım: bunlar hep havada kalmış söz ve eserlerdir." (52)

Dipnotlar

- 1) *Angela ara - Claudio Magris: Trieste, Un'identita di frontiem, Einaudi, Torino, 1987, s.68.*
- 2) a.g.y., s.68.
- 3) a.g.y., s.68.
- 4) a.g.y., s.73.
- 5) *Umberto Saba: II Canzoniere. Einaudi. Torino. 178. s.146.*

- 6) a.g.y., s.151.
- 7) *Umberto Saba: Prose. Mondadori, Milano, 1964, s.819*
- 8) *Angelo Ara- Claudio Magris: a.g.y., s.73*
- 9) *Marino Biondi: Trieste in Svevo. II ponte. XLVI. 12. s.71.*

- 10) *Umberto Saba: II Canzoniere. a.e.v.. s.7.*

- 11) *Umberto Saba: Prose, a.g.y.. s.745.*

- 12) *Umberto Saba: II Canzoniere. a.g.v.. s.97.*

- 13) a.g.y., s.237.
- 14) a.g.y., s.163.
- 15) a.g.y., s.26.
- 16) a.g.y., s.19.
- 17) a.g.y., s.92.
- 18) a.g.y., s.201.
- 19) a.g.y., s.394.
- 20) a.g.y., s.427.
- 21) a.g.y., s.352.
- 22) a.g.y., s.187.
- 23) a.g.y., s.226.
- 24) a.g.y., s.11.
- 25) a.g.y., s.304.
- 26) a.g.y., s.14.
- 27) a.g.y., s.458.
- 28) a.g.y., s.483.
- 29) a.g.y., s.12.
- 30) a.g.y., s.13.
- 31) a.g.y., s.8.
- 32) a.g.y., s.93.
- 33) a.g.y., s.19-20.
- 34) a.g.y., s.466.
- 35) a.g.y., s.79.
- 36) a.g.y., s.484.
- 37) a.g.y., s.108.
- 38) a.g.y., s.90-91.
- 39) *Umberto Saba: Storia e Cronistoria del Canzoniere, Mondadori, Milano, 1978, s.80.*

- 40) a.g.y., s.80.
- 41) *Umberto Saba: II Canzoniere. a.g.v.. s.91.*

- 42) a.g.y., s.244.
- 43) a.g.y., s.528.
- 44) a.g.y., s.521.
- 45) a.g.y., s.519.
- 46) a.g.y., s.490.
- 47) a.g.y., s.16.
- 48) a.g.y., s.80.
- 49) a.g.y., s.416.
- 50) a.g.y., s.254.

51) *a.g.y., s.106.*

52) *Umberto Saba: Prose, a.g.y., s.746 — 747.*

Kaynakça

Ara Angelo - Magris Claudio: Trieste. Un'identita di frontiera. Einaudi, Torino, 1987.

Biondi Marino : Trieste in Sevevo. II ponte, XLVI, 12.

Saba Umberto : II Canzoniere. Einaudi, Torino, 1978.

Saba Umberto : Prose. Mondadori, Milano, 1964.

Saba Umberto : Storia e Cronistoria del Canzoniere, Mondadori, Milano, 1978.